

BAN MAŽURANIĆ I ŠKOLSKA REFORMA U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Luka Goreta

Odsjek za povijest / Odsjek za pedagogiju

Filozofski fakultet u Splitu

lukagoreta30@gmail.com

Stručni rad

Primljeno: 14. 5. 2018.

Prihvaćeno: 11. 10. 2018.

U drugoj polovici 19. stoljeća hrvatske zemlje bile su u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Radi potreba novog građanskog društva na području Europe provode se mnoge reforme. Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe u Hrvatskoj su stvoreni uvjeti pa se, uz ostale reforme, provodi i prva autonomna reforma školstva. Kao i sve ostale reforme, i ovu provodi hrvatski ban Ivan Mažuranić. Odabrao je stručnjake za izradu zakona. Zakon o pučkom školstvu, pučkim i građanskim školama, javnom i obveznom školstvu donesen je 1874. godine nakon konferencijskih rasprava te odobrenja Sabora i cara. Školska se reforma provodi od 1875. godine. U skladu sa sekularizacijom i demokratizacijom, Zakon propisuje mnoge odredbe prema školama, učiteljima, učenicima, nastavi, programima. Iako je provedba tekla uz određene probleme, ovaj Zakon ipak je donio mnoge pozitivne promjene i utjecao na budući razvoj školstva i društva.

Ključne riječi: *Austro-Ugarska Monarhija, ban Ivan Mažuranić, školske reforme, crkva, država, škola, Mažuranićeva školska reforma, Zakon o pučkom školstvu, pučke i građanske škole, javno i obvezno školstvo, sekularizacija i demokratizacija, školski odbori, školske općine*

Uvod

U ovom radu bit će riječi o školskoj reformi na području hrvatskih zemalja u drugoj polovici 19. stoljeća koja je provedena u vrijeme bana Ivana Mažuranića.

Cilj je rada uvidjeti značaj i potrebu ove reforme kao prve hrvatske autonomne reforme i jedne u nizu društvenih, političko-pravnih, obrazovnih i drugih reformi, koje su se provodile na prostoru Europe pa tako i Hrvatske, sa svrhom modernizacije, preodgoja i preobrazovanja čovjeka, sukladno potrebama i zahtjevima novog i drugačijeg europskog građanskog društva. Budući da su hrvatske zemlje tada bile u

sastavu Austro-Ugarske Monarhije, kako bih objasnio uzroke i potrebu za novim reformama, kako u Europi tako i u Hrvatskoj, najprije ću reći nešto o političkim prilikama toga vremena u hrvatskim zemljama, hrvatskom položaju unutar Monarhije, kao i o njihovim međusobnim diplomatsko-pravnim odnosima. U kraćim crtama također ću prikazati značajnija djelovanja hrvatskog književnika, političara, reformatora i bana, Ivana Mažuranića s posebnim akcentom na njegovu značajnu ulogu i doprinos u reformi pučkog školstva. U središnjem dijelu rada bit će riječi o samoj školskoj reformi i zakonu o pučkom školstvu (*Zakon ob ustrojstvu pučkih školah i preparandijah u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*) od 14. listopada 1874. godine. Iznijet ću važnije odrednice ovog zakona, koje je novine i prednosti donio u hrvatsko školstvo i društvo, o poteškoćama na koje se nailazilo prilikom njegova ostvarivanja, i koliko je utjecao na sveukupnost školstva i razvoj društva. Kao sastavnica Habsburške Monarhije, Kraljevina Hrvatska se preko Sabora, pozivala na svoja municipalna prava, koja su u Ugarskoj nailazila na otpor, pa je Sabor 1848. godine odlučio prekinuti sve državno-pravne veze s Kraljevinom Ugarskom.

Padom Bachova apsolutizma i porazom austrijske vojske od Francuske i Pijemonta u bitkama kod Magente, Solferina i San Martina u lipnju 1859. godine, Habsburško Carstvo nije moglo funkcionirati u istom obliku, pa je temeljnim preustrojem stvoren novi oblik državnog uređenja, Austro-Ugarska Monarhija (1867.). Prema novom ustroju, Dalmacija i Istra pripale su pod upravu Austrije, a Hrvatska i Slavonija pripale su Ugarskoj s kojom su sklopile poseban ugovor kako bi regulirale međusobne odnose. Potpisivanjem Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, obnovljene su državno-pravne veze. Prema Nagodbi, Hrvatska je dobila autonomiju u sudstvu, školstvu i upravi.²²

Odluke Ugovora bile su u skladu s procesom modernizacije društva unutar Europe u što je trebalo uključiti i područje Hrvatske kao dijela Austro-Ugarske Monarhije. U Hrvatskoj je bilo potrebno provesti mnoge reforme na svim razinama društva pa je trebalo odabrati za to odgovarajuću osobu. Izbor je pao na hrvatskog bana Ivana Mažuranića.

Među brojnim reformama tog vremena, značajno mjesto zauzima reforma školstva kao temelj izobrazbe i oblikovanja društveno potrebnih i podobnih članova.

22 Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva*, 39-40.

Ivan Mažuranić – hrvatski ban, književnik, političar

Iako ime Ivana Mažuranića kao značajne osobe iz hrvatske povijesti, najčešće povezujemo s njegovom književnom djelatnošću, epovima *Osman* i *Smrt Smail-age Čengića*, kao i s titulom prvog hrvatskog bana pučanina, nije manje poznata niti manje važna njegova angažiranost u kulturnom, političkom, društvenom i drugim područjima čovjekova djelovanja.

Ivan Mažuranić rođen je 1814. u pučko-seljačkoj obitelji iz Novog Vinodolskog, a umro je 1890. godine u Zagrebu. Školovao se na filozofskom studiju, završio pravo, govorio više svjetskih jezika, radio kao gimnazijski učitelj, odvjetnik, prevoditelj, književnik, bavio se pravno-političkim poslovima, bio nadodvjetnik za Hrvatsku, postao predsjednik Matice ilirske, te obavljao mnoge ugledne i važne političke funkcije. Kao jednu u nizu političkih uloga, na prijedlog mađarske vlade, austrijski car Franjo Josip I., imenovao ga je hrvatskim banom (1873. – 1880.), a dvije godine prije bio je predsjednik Hrvatskog sabora. Uz bansku titulu, dodijeljena mu je zadaća da na prostorima Hrvatske provedi važne reforme, koje su bile dio procesa preustroja i modernizacije cjelokupnog društvenog sustava na području Europe u drugoj polovici 19. stoljeća.²³

Proces modernizacije u Hrvatskoj kasnio je u odnosu na zapadnoeuropske zemlje. Među najvažnijim reformama Mažuranićeva razdoblja ističu se modernizacija i razdvajanje uprave i sudstva, modernizacija krivičnog i kaznenog prava, uređenje različitih društvenih i ekonomskih pitanja uključujući zakonodavnu regulaciju uređenja zadruga, te reforma školstva i donošenje zakona o pučkom školstvu o čemu ću govoriti u ovom radu. Tu su još zakon o slobodi tiska i uvođenju porote u tiskovnim parnicama, osnova zakona o pravu na okupljanje, te zakon o ravnopravnosti Židova.²⁴

Školske reforme u Europi u 19. stoljeću

Tijekom 19. stoljeća, na poticaj liberalnih vlada, u većini zapadnoeuropskih zemalja donose se zakoni o školstvu kojima se moderniziraju tradicionalni obrazovni sustavi (Engleska 1870., Francuska 1882.). Provedba ovih zakona pokrenula je „obrazovnu revoluciju“ što je utje-

23 Čepulo, „Ivan Mažuranić“, 49-54.

24 Valentić et al., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, 467-468.

calo na kasniju demokratizaciju građanskog društva. Nove školske reforme jedne su u nizu reformi koje su se tijekom 19. stoljeća provodile u Europi, koje su proizašle iz međudjelovanja novih političkih, gospodarskih i društvenih zbivanja te potreba novog i drugačijeg građanskog društva. Reforme su se provodile u područjima uprave, sudstva, zakonodavstva i školstva. Školske reforme povezane su s procesima sekularizacije, demokratizacije, te s pojavom i razvojem nacija. Radikalna promjena u odnosu na tradicionalnu obrazovanu praksu, ideja je o obrazovanju cjelokupnog stanovništva, koja proizlazi iz ranih liberalnih teorija o jednakosti šansi. Zajedničkim nastavnim predmetima stvarana je zajednička tradicija koja je trebala učenike kulturno homogenizirati, prevladati pučke i regionalne kulture, ali događalo se proturječje jer su se sadržaji uzimali upravo iz pučkih kultura. Tijekom procesa sekularizacije religijski sustav izgubio je ulogu nadzora nad odgojem i obrazovanjem, a preuzeo ju je državni školski sustav.²⁵

U Habsburškoj Monarhiji reforme započinju dvadesetak godina ranije nego u ostalim zapadnoeuropskim zemljama, pa tako prvi moderni školski zakon donosi ugarski parlament 1868., dok austrijske zemlje zakon o osnovnom školstvu uvode 1869. godine.²⁶

Austrijski *Državni zakon o narodnim školama* iz 1869. godine jasno izražava liberalna načela omogućujući školovanje za svu djecu bez obzira na vjeru, nacionalnost, spol i klasne razlike.²⁷

Školske reforme na prostorima Hrvatske u 19. stoljeću

Potreba za reformama školstva na prostorima hrvatskih zemalja javlja se još od revolucionarnih pokreta sredinom 19. stoljeća, a povezane su s društvenim zbivanjima u Europi.²⁸

Razlozi za modernizaciju školstva na prostoru Hrvatske potaknuti su reformama unutar Monarhije nakon donošenja liberalnog ustava u austrijskom dijelu Monarhije i modernih zakona kojima je država preuzela upravu i nadzor nad školstvom, a uvjeti za školsku reformu, stvoreni su nakon donošenja Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868.), kad je Hrvatska dobila autonomiju u zakonodavstvu i upravi u bogoštovlju i školstvu.²⁹

25 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 279.

26 Isto, 277.

27 Isto, 280.

28 Isto

29 Isto, 281.

Nakon utanačenja Hrvatsko-ugarske nagodbe, prvo hrvatsko učiteljsko društvo Zadruga, pokreće prijedlog za izradu novog školskog zakona pod nazivom *Ustav pučke škole u Trojedinoj Kraljevini*, ali do realizacije nije došlo niti nakon ponovnih rasprava (1872.) jer dolazi do podijeljenosti stavova oporbenih struja. Jedna nastoji osigurati dotadašnji položaj i utjecaj Crkve na školstvo, a druga liberalna struja, želi osigurati svjetovni karakter hrvatskom školstvu.³⁰ Mađarskoj je smetala nesloga, podvojenost i korupcija unutar Hrvatske jer je to ugrožavalo ionako loše stanje unutar vlastite države pa je htjela što prije riješiti to pitanje.³¹

Mažuranićeva reforma školstva

Povoljniji uvjeti za modernizaciju školstva bili su nakon dolaska na vlast narodnjaka i prvog hrvatskog bana pučanina Ivana Mažuranića (1873. – 1880.) Nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868.), a sukladno prilikama i odredbama Ugovora, ban Ivan Mažuranić odabran je kao najpogodnija osoba za provođenje reforme školstva, ali i ostalih reformi.

„Kao izuzetno obrazovani birokrat, naviknut na sistematsku djelatnost i racionalni pristup problemima, novi je ban bio kao stvoren za kontinuiranu brigu o reformama. (...) Nastojao je organizirati kompetentnu vladu i suradnju s dobrim stručnjacima.“³²

Modernizacija sustava školstva započela je donošenjem *Zakona ob ustrojstvu pučkih škola i preparandijah za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, od 14. listopada 1874. godine. Hrvatski ban Ivan Mažuranić, potaknut liberalnim reformama i sličnim zakonskim aktima kao u Austriji, pokušava provesti modernizaciju unutar tadašnjih obrazovnih institucija. Mažuranić zadužuje predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu Pavla Muhića i njegova savjetnika Janka Jurkovića, za izradu nacrtu novog ustroja školstva. Nacrt je razmatran na konferenciji sazvanoj u travnju 1874. kojom je ban osobno presjedao. Dogovorena je zakonska osnova koja je 5. kolovoza 1874. godine dobila carevu predsankciju i pohvalu, a 27. kolovoza predana je na sadorsku raspravu. Nakon burne rasprave Sabor je prihvatio nacrt, a 14.

30 Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva*, 40-41.

31 Gross i Szabo, *Prema hrvatskom građanskom odgoju*, 369.

32 Isto, 370.

listopada 1874. godine zakon je dobio carevu potvrdu.³³ Stupio je na snagu 1. listopada 1875. godine.

Mažuranićeva školska reforma također se odvijala u skladu s procesom sekularizacije. Značila je preuzimanje uprave i nadzora nad školstvom ne ugrožavajući pritom religijski karakter. Iako ova reforma unutar odgojno-obrazovnog sustava nije provedena u potpunosti, ipak je dovela do ključne funkcionalne diferencijacije kojom je država preuzela brigu o odgoju i obrazovanju.³⁴

Vrhunac uspjeha Mažuranićevih školskih reformi, otvaranje je Sveučilišta u Zagrebu s trima fakultetima (1874.): filozofskim, teološkim i pravnim, dok je (1917.) otvoren i medicinski fakultet. Na Filozofskom fakultetu (1877.), otvorene su katedre za fiziku, matematiku, kemiju, zoologiju, botaniku, mineralogiju i geologiju, a poslije su još uvedene farmacija, šumarstvo i geodezija. To je bio temelj razvoja fakulteta prirodnih znanosti.³⁵

Mažuranićevu reformu školstva može se djelomično opisati četirima glavnim liberalnim funkcijama prosvjetne politike koje donosi Horst Haselsteiner u svom ogledu *Škola i obrazovanje u Ugarskoj u doba dualizma*:

1. prosvjetna funkcija – obrazovanje učenika prema potrebama građanskog društva

2. odgojna funkcija – prenošenje sustava moralnih vrijednosti u skladu s normativnim ustrojem sekularne nacionalne države

3. funkcija socijalizacije – nastoji učenike prilagoditi različitostima modernog građanskog društva

4. funkcija emancipacije – bila je osnova svake liberalne obrazovne politike, a to je značilo omogućavanje školovanja što većem broju djece, bez obzira na njihove etničke, klasne, vjerske i spolne razlike.³⁶

Mažuranićev zakon o reformi pučkog školstva

Zakon o reformi pučkog školstva (*Zakona ob ustrojstvu pučkih škola i preparandijah u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*), donesen je 1874., a stupio je na snagu 1875. godine. Prema ovom zakonu svrha pučkog školstva je religijski i moralni odgoj za građanski život.

33 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 281.

34 Isto, 277.

35 Valentić et al., *Povijest Hrvata, Druga knjiga*, 469.

36 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 277-278.

Značajno je što Hrvatska po prvi put samostalno uređuje svoje školstvo i uvodi se obvezno i besplatno školovanje djece obaju spolova. Smatrajući da kod učenika treba razvijati „duševne“ i „tjelesne sile“ (intelektualne i tjelesne sposobnosti), u škole je uvedena tjelovježba. Primjena ovog zakona u mnogim je slučajevima bila spora i teško izvediva zbog nedostatka škola, a osobito seoskih, zbog manjka učitelja, zbog loših putova i prometne izoliranosti, te nedostatka novca za održavanje i plaćanje. Iako je ovaj zakon u javnosti dosta kritiziran zbog tobožnje laicizacije i različitog tumačenja problematike konfesionalnih škola, on je ipak u značajnoj mjeri pridonio većoj razini pismenosti i opće kulture naroda.³⁷

Odrednice zakona o reformi pučkog školstva

Novim zakonom o školstvu, ukidaju se stogodišnje razlike trivijalnih i glavnih škola te različitosti između seoskih i gradskih škola.

Novi zakon ima 195 članaka razdijeljenih u 9 poglavlja. Svako poglavlje definira i utvrđuje određena područja.³⁸

Prema novom zakonu, škole postaju opće i obvezne, mogu biti javne i privatne, a dijele se na opće pučke i građanske. Još postoje i konfesionalne, te početno obrazovanje u obitelji. Novi zakon nastoji izjednačiti sve škole bez obzira na sredinu u kojoj se nalazi i sve učenike bez obzira na vjersku, etničku, spolnu i klasnu pripadnost.

- Javne (državne) škole su one koje potpuno ili djelomično financira država ili općina.
- Privatne škole financiraju sami korisnici.
- Konfesionalne škole mogu uzdržavati i crkvene općine, a uz određene uvjete mogu imati pravo javnosti. Ako su dvije u istom mjestu, preporučuje se spajanje u jednu.³⁹
- Opće pučke škole
 - Traju četiri godine (razreda). Mogu imati jednog do četiri učitelja. Jedan učitelj trebao je imati 80 učenika tijekom tri godine i svaki je učitelj trebao predavati u zasebnoj učionici.
 - Nastava je trajala 20-25 sati tjedno uz dodatne sate gimnastike, pjevanja i praktičnih vježbi. Slobodni su dani bili četvrtak i nedjelja, a ispiti su se provodili na kraju svakog polugodišta.

37 Valentić et al., *Povijest Hrvata, Druga knjiga*, 469.

38 Raguž, „Zakon od ustroju“, 92.

39 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 282.

- Učitelji su morali biti iste vjere kao većina učenika.
- Škole su financirale školske općine, vlada je propisivala knjige za pučke škole, a Crkva je i dalje ostala nadležna za nastavu vjeronauka i vjeronaučne knjige. Knjige za sve pučke škole morale su biti jednake, nabavljala ih je školska općina, a naknadno financirali roditelji.
- Svako mjesto s preko 40 školskih obveznika trebalo je imati pučku školu, a ako nema dovoljno polaznika, više mjesta trebalo je zajednički izgraditi školu. Mjesta s preko 3000 stanovnika trebaju imati opću pučku školu s četiri učitelja.⁴⁰
- Učiteljice (žene) mogle su podučavati samo žensku djecu, a mušku samo u 1. i 2. razredu, dok učitelji nisu imali ograničenja. U školama se po mogućnosti trebalo organizirati razdvojeno podučavanje muške i ženske djece.
- Nastavni jezik u školama bio je hrvatski, a u pučkim javnim školama koje su pripadale općinama drugog jezika, njihov materinji jezik bio je i nastavni jezik, ali je uz to i hrvatski jezik bio obavezan predmet.
- Nastavni predmeti bili su: nauk vjere, materinji jezik, računstvo, zemljopis, povijest, fizika, prirodopis, krasnopis, geometričko oblikovanje, pjevanje, gimnastika i praktična uputa u najvažnije struke gospodarstva te, samo za žensku djecu, ženska ručna djela i upute u kućanstvo.
- Opća pučka škola bila je obavezna od sedme godine života, a za nepolaženje škole bile su propisane kazne za roditelje (opomene, novčane kazne, zatvor, oduzimanje djece).
- Nakon opće pučke škole učenici su nastavljali školovanje na višim učilištima, strukovnim tečajevima, građanskim školama ili opetovnicama.⁴¹
- Opetovnice – djeluju uz obveznu nižu pučku četverogodišnju školu. Trajale su dvije godine, dva puta tjedno po dva sata. Svrha im je barem djelomična permanentnost obrazovanja. U njima se gradivo ponavljalo i proširivalo prema potrebama praktičnog života. Bile su obvezne za sve učenike nakon opće pučke škole, čak i za šegrte i trgovačke naučnike, a priječenje dolaska na nastavu kažnjavalo se iznosom od 20 do 50 forinti.⁴²

40 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 282.

41 Raguž, „Zakon od ustroju“, 92-94.

42 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 284.

- Građanske škole mogu se pohađati nakon završene niže pučke škole. Traju najmanje tri godine. U njima se učenici mogu početno profesionalno osposobljavati za zanimanja iz obrta, trgovine i umnog gospodarstva.⁴³

- Preparandije su bili zavodi za osposobljavanje učitelja za pučke škole. U njih se upisivalo nakon završene male gimnazije, male realke ili građanske škole, polaganjem prijemnog ispita. Trajale su tri godine. Posebno su se vodile muške, a posebno ženske preparandije.

Unutar školskog sustava djeluju školske općine iz čijih blagajni se financira izgradnja škola, plaće učitelja i sve školske potrebe. Siromašne školske općine treba financirati država.

Precizirane su i razdvojene ovlasti i utjecaji države. Obrazovanje nadziru stručni učitelji institucijom školskih odbora u kojima su bili predstavnici učitelja, državne vlasti i svećenstvo. Školski odbori upravljaju školama, a postojali su: mjesni (općinski), županijski i zemaljski školski odbori. Rad u odborima nije se plaćao, a nenazočnost se kažnjavala.⁴⁴

Općinski školski odbori: sastaju se jednom mjesečno, brinu o stanju škole i pohađanju nastave, upravljaju blagajnom, izabiru učitelja i nadziru učiteljev rad, posreduju između učitelja i roditelja.

Županijski školski odbori: zasjedaju dva puta godišnje, izvještavaju vladu o stanju u školama, nadziru rad općinskih školskih odbora, stručno savjetuju učitelje, predsjedaju županijskim učiteljskim sastancima te brinu za znanstveno i moralno stanje pučkih škola.

Zemaljska vlada imala je ključne ovlasti u školstvu: određivala je nastavne programe i udžbenike, vršila vrhovni nadzor nad školama, rješavala stručna i disciplinska pitanja.⁴⁵

Udžbenike i literaturu na hrvatskom jeziku, u početku je izdavao Hrvatski pedagoško-književni zbor, a poslije je to prešlo u nadležnost vlade. Crkva je i dalje nadzirala i organizirala nastavu vjeronauka, određivala vjeronaučne knjige, informirala se o stanju u školama i o tome obavještavala nadležne institucije državne vlasti.⁴⁶

Prema Zakonu, učitelji su postali državni službenici, i odgovarali su zemaljskoj vladi. Primali su mjesečnu i godišnju plaću od školske općine za mjesec unaprijed. Nakon trideset godina učiteljske službe,

43 Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva*, 43.

44 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 283.

45 Isto

46 Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva*, 42-43.

primali su mirovinu koju su mogle naslijediti njihove udovice i djeca.⁴⁷ Morali su imati završene javne preparandije na području Austro-Ugarske Monarhije i znati hrvatski jezik. O namještenju pomoćnog učitelja odlučuje Županijski školski nadzornik, a o stalnom zaposlenju odlučuje zemaljska vlada. Ravnatelj škole je iz redova učitelja. Učitelji i učiteljice izjednačeni su u plaći što je iskorak i napredak u tadašnjoj Europi. Žene ipak nisu mogle raditi u srednjem i visokom obrazovanju, nisu mogle pohađati ni gimnaziju, ni sveučilište. Samo je djelomično bila ostvarena strukovna autonomija učitelja i učiteljica.⁴⁸

Iz odredbi zakona, a pogotovo iz odredbe o sankcioniranju priječenja pohađanja nastave, vidljivo je da se država po pitanju obrazovanja i odgoja djece, postavlja kao autoritet iznad obitelji i Crkve koje su tu ulogu prije imale.

Ukidanjem Vojne krajine u kojoj je tri godine ranije postojao sličan zakon, *Zbirka zakonah i naredbah za Vojnu krajinu*, (1871.), i njezinim uključivanjem u županijski sustav Hrvatske, za vladavine bana Khuena Héderváryja (1883. – 1903.), postojanje dvaju školskih zakona postaje besmisleno pa se 1888. godine donosi novi zakon.⁴⁹

Zaključak

Na području hrvatskih zemalja, u drugoj polovici 19. stoljeća, hrvatski ban Ivan Mažuranić, pozvan je da uz ostale reforme, provede i školsku reformu. Ona započinje izradom i donošenjem zakona o školstvu. Ovaj prvi autonomni zakon (*Zakona ob ustrojstvu pučkih školah i preparandijah u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*), poznat i kao *Mažuranićev zakon*, izrađen je po uzoru na austrijski i bio je u skladu s procesom sekularizacije i demokratizacije tadašnjeg europskog građanskog školstva i društva. Ovaj zakon, prema kojemu je provedena reforma, propisivao je pravila i zahtjeve prema školama, učenicima, učiteljima, nastavi, udžbenicima, programima i svemu što čini školski standard. Veća pažnja bila je posvećena izgradnji novih školskih zgrada, boljoj školskoj opremi, ali i statusu učitelja. Mažuranićev školski zakon smatra se jednim od demokratičnijih školskih zakona toga vremena.

Osobite značajke Mažuranićeve školske reforme su što Hrvatska konačno samostalno uređuje svoje školstvo, prekida se tradicija trivi-

47 Isto, 43.

48 Župan, „Utjecaji Mažuranićeve reforme“, 284.

49 Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva*, 43.

jalnih škola, obrazovanje postaje obveza i pravo za svu djecu bez obzira na pripadnost, a školovanje je besplatno u svim javnim pučkim školama. Iako je država preuzela nadzor nad školstvom, Crkva i dalje ima značajan utjecaj.

Unutar odgojno-obrazovnog sustava ni ova reforma nije provedena u potpunosti jer je nailazila na mnoge probleme (financijske, materijalne, organizacijske itd.), ali i kritike javnosti, što nije neobično jer je školska reforma proces koji zahtijeva dugotrajna i stalna ulaganja sredstava, znanja, sposobnosti, te angažman i društva i pojedinaca.

Unatoč mnogim teškoćama, Mažuranićeva školska reforma iz 19. stoljeća, ipak je donijela određene ključne promjene. Povećan je interes za školu, što je donekle pridonijelo većem opismenjavanju stanovništva, kao i općem povećanju kulture u narodu, a sama država nastojala je popraviti mnoge nedostatke koje su ranije mučile hrvatsko školstvo. Najznačajnija posljedica jest da su ova reforma i njezini zakoni odredili buduće smjerove hrvatskog školstva.

Bibliografija

- Čepulo, Dalibor. „Ivan Mažuranić (1814. – 1890.)“, U *Liberalna misao u Hrvatskoj: prilozi povijesti liberalizma od kraja 18. do sredine 20. stoljeća*, Andrea Feldman, Vladimir Stipetić, Franjo Zenko, ur. Zagreb: Zaklada Friedrich-Naumann, 2000.
- Gross, Mirjana, Agneza Szabo. *Prema hrvatskom građanskom društvu*. Zagreb: Globus naknadni zavod, 1992.
- Munjiza, Emerik. *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek i HPKZ Slavonski Brod, 2009.
- Raguž, Mirko. „Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola preparandija za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji“, *Senjski zbornik* 37 (2010), 87-98.,
- Preuzeto s: <http://hrcak.srce.hr/file/104459> (3. 1. 2014.)
- Valentić, Mirko, Lovorka Čoralčić et al., ur. *Povijest Hrvata*, Druga knjiga. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- Župan, Dinko. „Utjecaji Mažuranićeve reforme školstva na pučko školstvo u Slavoniji (1875. – 1885.)“, *Scrinia Slavonica* 2 (2002), 277-292.,
- Preuzeto s: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&idclanak=15959> (3. 1. 2014.)

SUMMARY

In the second half of the nineteenth century the Croatian lands were part of the Austro-Hungarian Empire. Many reforms had been implemented in European territory for the requirements of a new civil society. After the Croatian-Hungarian Settlement conditions were established to start with the first autonomous educational reform. As all other reforms it was implemented by Ivan Mažuranić, Ban of Croatia. He selected experts to draw up laws. The 1874 Act on Primary Schools and Preparatory Schools was passed after public debates and approval of the Parliament and Emperor. The educational reform has been implemented since 1875. In accordance with the principles of secularization and democratization the law stipulates many provisions regarding schools, teachers, pupils, curricula, syllabi and class teaching. Although the implementation was encountered by challenges, this law has introduced many positive changes, and was to influence a future development of the schooling system and society in general.

Keywords: *the Austrian-Hungarian Empire, Ban Ivan Mažuranić, the schooling system reforms, Mažuranić Educational reform, secularization and democratization, The 1874 Act on Primary Schools and Preparatory School, primary and compulsory education in public schools, secularization and democratization, school boards and school districts.*